

ŠTOVANJE BLAŽENIH DANAS. PROBLEMI I PERSPEKTIVE

Petar BAŠIĆ, Zagreb

Sažetak

Autor u ovom članku najprije uvodno govori o pojmovima »svet« i »blažen«, a zatim proučava povijesno nastajanje ustanove kanonizacije i beatifikacije i praksu koja im je prethodila. Nakon toga, na temelju crkvenih dokumenata, istražuje sadašnju crkvenu praksu štovanja blaženih te na kraju, oslanjajući se na povijesno istraživanje i konstatirajući nedorečenosti sadašnjega crkvenog zakonodavstva o toj temi, govori o perspektivi štovanja blaženih, s posebnim osvrtom na štovanje novog hrvatskog blaženika Alojzija Stepinca.

Ključne riječi: kanonizacija, beatifikacija, blaženici – štovanje danas, bl. Alojzije Stepinac – liturgijsko slavljenje.

Nedavno je još jedan Hrvat proglašen blaženim: 3. listopada 1998. Ivan Pavao Drugi proglasio je blaženim slugu Božjega Alojzija Stepinca. Potaknut tom okolnošću ovaj rad želi istražiti nastanak i povijesni razvoj ustanove beatifikacije te sadašnju crkvenu praksu i perspektive štovanja blaženih.

1. O pojmovima »sveti« i »blaženi«

Kad bi se govorilo samo o »svetomu«, tema bi bila veoma široka.¹ No kad se pojmovi »sveti« i »blaženi« stave zajedno, tema se suzuje jer se ograničava na osobe u Crkvi koje se »kanoniziraju« (proglašavaju svetima, lat. *sanctus*) i »beatificiraju« (proglašavaju blaženima, lat. *beatus*). Budući da ni kanonizacija ni beatifikacija u današnjem značenju nisu u Crkvi otpočetka, i riječi *sanctus* i *beatus* upotrebljavale su se drukčije nego danas.²

¹ Usp. o tome H. Auf der MAUR, »Feste und Gedenktage der Heiligen«, u: *Gottesdienst der Kirche. Handbuch der Liturgiewissenschaft*, Teil 6,1, 63–357, str. 272–276.

² O uporabi tih pojmova još uvijek je temeljno djelo: H. LECLERCQ, »Saint«, u: *DACL* 15 (1950.), stupac 373–462; uporabu riječi »svet« istražio je prema epigrafskim i literarnim vreli-

Riječ *sanctus* (grč. *hagios*) u Crkvi se do 5./6. stoljeća³, kad se odnosila na osobe, upotrebljavala sasvim općenito, najprije skupno, bilo za cijeli vjernički narod (*plebs sancta*) bilo za pojedine skupine u njemu (osobito u izravnom obraćanju: *sanctitas vestra*).⁴ Atribut će se katkad pridavati pojedinim osobama u znak poštovanja. Najčešće su to bili nositelji pojedinih službi: carevi, biskupi, prezbiteri i klerici općenito, a onda i druge skupine: priznavaoci, asketi, monasi itd. Kadšto riječ sadrži i oznaku osobne svetosti u današnjem smislu, osobito za priznavaoce, askete, monahe, a onda i za druge vjernike kada se za njih kaže *sancti* nasuprot *lapsi*.⁵ Riječ se upotrebljavala i za pokojnike, ali najprije također u općenitom značenju, bez znakova religioznog štovanja koje će se kasnije razviti. U razdoblju od 4. do 7. stoljeća prepoznaje se ipak promjena u značenju i na ovom području. Riječ »svet« sve se više pridržava za one pokojnike koji su postali predmetom religioznog štovanja. Od uporaba iz prethodnog značenja ostala je samo za papu: »Njegova Svetost« i »Sveti Otac«. ⁶ Donedavno je taj pridjev bio i u nazivima zborova Rimske kurije: Sveti zbor za bogoštovlje (sada: Zbor za bogoštovlje) itd.

Riječ *beatus* (blažen, grč. *makarios*) dugo je bila više-manje istoznačnica za *sanctus*,⁷ a u liturgijskim tekstovima iz starine mjestimično je tako ostalo sve do danas: »blaženi« u značenju »sveti«. Tako u Rimskom kanonu imamo: »Častimo i uspomenu blaženoga Josipa... kao i blaženih apostola i mučenika...« O »blaženim apostolima« govori se i u II. i III. euharistijskoj molitvi. Zborna bdjenja svetkovine svetih apostola Petra i Pavla govore o blaženim apostolima Petru i Pavlu. Za Mariju je i danas češći atribut »blažena«: »blažena djeвица Marija« (u litanjskom zazivu imamo ipak »Sveta Marijo, majko Božja«) itd.

Pojmovi »sveti« i »blaženi« relativno kasno dobivaju crkvenopravni sadržaj kakav imaju danas i kao takvi počinju se razlikovati. O tome se govori u sljedećem paragrafu.

ma do 6. st. H. DELEHAYE, *Sanctus. Essai sur le culte des Saints dans l'antiquité*, Bruxelles, 1927. (=1954.); za *hagios* usp. tu natuknicu u: G. W. H. LAMPE, *A Patristic Grec Lexicon*, Oxford, 1961. (=1982.), 18–19, a natuknicu *sanctus* (do 7./8. st.) još u: A. BLAISE, *Dictionnaire latin-français des auteurs chrétiens*, Turnhout, 1954.

³ O pretrkršćanskoj i izvankršćanskoj uporabi usp. H. LECLERCQ, *nav. dj.*, 374–375.

⁴ Usp. primjere u H. LECLERCQ, *nav. dj.*, 375–377.

⁵ Isto, 379.

⁶ Iz zahvalnosti prema sadašnjem papi Ivanu Pavlu Drugomu u hrvatskom je postao vrlo čest izraz »Sveti Otac«, pa čak i »Sveti Otac Papa«. Izraz »Sveti Otac« znak je bliskosti i poštovanja, no po nekoj analogiji pripadao bi u prvom redu izravnom obraćanju (Sveti Oče). Dalje bi se moglo reći da izraz više pripada razgovornom jeziku negoli standardnom, službenom (npr. liturgijskom).

⁷ Usp. H. DELEHAYE, *nav. dj.*, 64–72; o naslovu *beatus*: stupac 385–387.

2. Proglašivanje svetim (kanonizacija) i proglašivanje blaženim (beatifikacija)

Crkvena hijerarhija uvijek je bdjela nad štovanjem svetaca – najprije mučenika, a potom i priznavalaca – da ono bude u skladu s autentičnom kršćanskom vjerom. U prvom tisućljeću to su činili mjesni biskupi, a ponekad su intervenirale i pokrajinske sinode donoseći odgovarajuće upute i odredbe ili pak odobravajući nova štovanja. U istočnim Crkvama odobrenje štovanja neke osobe kao sveca ostalo je do danas pod vlašću nacionalnih sinoda.

Na Zapadu tek krajem 10. stoljeća javljaju se prvi znakovi postupka papinske kanonizacije koji će se, u nekoliko etapa, kroz nekoliko stoljeća razvijati da bi se došlo do današnjega.

Pri kraju prvog tisućljeća, da bi »kanonizacija« bila svečanija, počinje obraćanje papi. Obično se spominje bula Ivana XV. iz godine 993. kao prvo papinsko odobrenje novog štovanja (kanonizacija), što međutim nije točno. Što je zapravo tada bilo? Tadašnji augsburški biskup Liutold podnio je 993. sinodi u Lateranu izvješće o životu i čudesima svoga prethodnika Ulricha (†973.). Rimskim potvrđenjem, papinom bulom, trebalo je samo dati veću važnost štovanju toga sluge Božjega. Pravno tu nije bilo nikakve novosti. Novost je samo u tome da se prvi put neka mjesna Crkva izvan Italije obraća papi da potvrdi novo štovanje. Takvih će slučajeva biti sve više u 11. stoljeću, ali još uvijek ostaje praksa da novo štovanje odobrava mjesni biskup. Takvo papinsko odobrenje Benedikt VIII., na početku 11. stoljeća, prvi put naziva riječju »canonizare«.⁸

Pri kraju 11. stoljeća u određenim crkvenim krugovima nastaje mišljenje da nitko ne može biti kanoniziran bez papine vlasti, a i sami će pape od Aleksandra III. sve više biti toga uvjerenja. Aleksandar III. piše 1171./72. švedskom kralju Kolu u vezi s novim štovanjem: »Etiamsi signa et miracula per eum plurima fieret, non liceret vobis pro sancto absque auctoritate Romanae Ecclesiae eum publice venerari...« Kanonizacija pridržana papi postat će zakonom tek 1234., kada izjava Aleksandra III. ulazi u dekretale Grgura IX. (1227.–1241.): »Sine papae licentia non licet aliquem venerari pro sancto«.⁹ To je za opću Crkvu prva odredba u vezi s pridržanjem kanonizacije papi. Taj je zakon imao dokinuti praksu biskupske kanonizacije, no to se nije postiglo odjedanput. Trebat će puna četiri stoljeća da se to postigne. Tek će Urban VIII. (1623.–1644.) nizom pravnih mjera provesti u praksu to da ne bude novih štovanja bez dopuštenja Rima.

⁸ Usp. H. Auf der MAUR, *nav. dj.*, 258.

⁹ Knj. III, naslov *De reliquiis et veneratione Sanctorum*, gl. *Audivimus*; usp. F. VERAJA, *La beatificazione. Storia, problemi, prospettive*, Roma, S. Congregazione per le cause dei Santi, 1983., 9.

U međuvremenu se s jedne strane usavršava postupak kanonizacije, a s druge širi praksa dopuštenja ograničenog štovanja prije nego se završi kanonizacija ili čak i prije nego se ona formalno započne. To će dopuštenje ograničenog štovanja u jednom času biti nazvano beatifikacijom.¹⁰

Temelje shvaćanju kanonizacije postavio je u 13. stoljeću Inocent IV. (1243.–1254.). On polazi od pretpostavke da svi kanonizirani sveci moraju biti štovani te precizira što je kanonizacija, koji su joj učinci, tko ima vlast kanonizacije i koji su za nju uvjeti. Kanonizacija je za njega isključivo papino pravo jer samo on ima jurisdikciju nad cijelom Crkvom i može naložiti svim vjernicima da štuju nekog slugu Božjega kao sveca. Uvjeti su za kanonizaciju da se pravilno utvrde, »per probationes«, »fides et excellentia vitae« te čuda (»miracula«) pripisana njegovu zagovoru. Po sebi, tumači Inocent IV., dostatan bi bio krepostan život, ali budući da je pravi život u skrovitosti i da ga vanjština ne odražava uvijek vjerno, ljudski se sud može prevariti te su potrebna čuda kao božanski znakovi koji potvrđuju svetost slugu Božjega. Privatno se pak mogu upućivati molitve i onima koji nisu kanonizirani, ali se ne može slaviti blagdan s obrascem za misu i časoslov (»officium solenne, vel preces solennes«) još nekanoniziranoga slugu Božjega.¹¹ Nauk Inocenta IV., neznatno dopunjen od Henrika Seguzijskog (kardinal Hostiensis), također u 13. stoljeću, ostat će u biti neizmijenjen u budućim stoljećima.

Kako smo vidjeli, dekretali Grgura IX. (1234., gl. *Audivimus*) zabranjuju bilo kakvo javno štovanje slugu Božjega »pro sancto« bez odobrenja Svete Stolice. Kako još nije bilo razlikovanja između »blažen« i »svet«, naglasak je zabrane stavljan na »javno«; štovati nekoga slugu Božjega i zazivati ga za zagovor moglo se privatno.

Tijekom 14. stoljeća počinju se razlikovati atributi »sveti« i »blaženi« (do tada se i jedno i drugo govorilo za slugu Božje bez razlike). Atribut »sveti« počinje se pridržavati za kanonizirane svece, a »blaženi« ostaje za one za koje nije provedena papinska kanonizacija, a iskazuje im se posebno štovanje. U praksi je to trebalo značiti da su se samo »sveti« smjeli službeno štovati i imati vlastito liturgijsko slavlje. Mjesne Crkve i redovničke obitelji to su do 16. stoljeća drukčije tumačile. Premda su zakon i njegovo tumačenje od strane kanonista jasno zabranjivali svako novo štovanje koje nije dopustila Sveta Stolica, nova će se štovanja i dalje pojavljivati u cijeloj katoličkoj Europi. Kršenje te zabrane osobito

¹⁰ Usp. F. VERAJA, *nav. dj.*, 10. Autor u toj vrijednoj raspravi obrađuje samo dopuštenje novog štovanja od strane Svete Stolice, ne i štovanja odobrena od biskupa jer se, kako s pravom napominje (str. 10), te biskupske kanonizacije ne mogu smatrati prethodnicom papinske beatifikacije. U knjizi se donose izvori iz kojih se može pratiti razvoj beatifikacije.

¹¹ Tekst Inocenta IV. donosi F. VERAJA, *nav. dj.*, 11–12, i kratko ga komentira.

je bilo prisutno među redovnicima. Oni su često tumačili da ne potpadaju pod zabranu ako sluge Božje iz svoje ustanove štiju kao »blažene« premda su tada još uvijek atributi »sveti« i »blaženi« upotrebljavani istoznačno. U drugoj polovici 14. stoljeća naglasak se zabrane pomiče prema »pro sancto«: izbjegavajući naslov »sanctus« za one koji nisu kanonizirani od strane Svete Stolice i nazivajući ih blaženima, počinje se tumačiti da se ne krši zakon ako im se iskazuje javno štovanje, slično kanoniziranima. Tako se došlo do toga da su nastale različite službe i za blažene.¹² Takvo tumačenje međutim izričito osporava Urban V. (1368.). On kori redovnike što krše zakon time što javno proglašuju blaženima pokojnike i pridaju im štovanje koje je pridržano kanoniziranim svecima.¹³

Kako god bilo, tu je početak razlikovanja između »svetih« i »blaženih«, a taj će se proces nastaviti u sljedećim stoljećima. S vremenom, i tako će biti sve do sredine 15. stoljeća, blaženom se počinje nazivati osoba koja je umrla na glasu svetosti i predmet je samo privatnog štovanja.¹⁴ Pojam *sveti* u pravnom značenju pretpostavlja javno štovanje, makar to bilo i lokalno ograničeno.¹⁵

Promjena u shvaćanju tih pojmova nastaje sa Sikstom IV. (1471.–1484.). Dajući dopuštenje da se Ivan Bonus može »pro beato venerari« on pojam *blaženi* povezuje s javnim crkvenim štovanjem i tako mu daje pravno značenje.¹⁶ To je

¹² Usp. A. VAUCHEZ, *La Sainteté en Occident aux derniers siècles du Moyen Age. D'après les procès de canonisation et des documents hagiographiques*, Rome, 1981., 99–120.

¹³ Za tekstove Urbana V. i komentar usp. F. VERAJA, *nav. dj.*, 14–16.

¹⁴ U tom se značenju može protumačiti atribut *beatus* što ga Siksto IV. upotrebljava za Katarinu Švedsku i prije nego je odobreno njezino javno crkveno štovanje: »beata, prout pie creditur« (cijeli tekst u: *isto*, 27).

¹⁵ To se jasno vidi u pismu Honorija III. monasima u Molesmeu koji su od njega tražili da kanonizira utemeljitelja njihova samostana, »bonae memoriae beatum Robertum«. Papa je zadužio 2 biskupa da ispitaju život i čuda sluge Božjega, ali budući da izvješće nije bilo dovoljno iscrpno, nije bio posve zadovoljan ispitivanjem i nije udovoljio njihovoj želji, no da ih ipak na neki način zadovolji, dopustio im je (8. siječnja 1222.) da štiju Roberta »tamquam sanctum«, ali samo u svojoj samostanskoj crkvi. To je zapravo beatifikacija premda se taj pojam ne upotrebljava i u tom značenju još ne postoji. Dopušteno štovanje, premda ograničeno na određeno mjestu, jest štovanje koje pripada »svecu«, još se ne pozna štovanje vlastito blaženima. Tako će biti još i kroz 14. stoljeće i dalje. A bilo je i slučajeva, kao npr. s Nikolom Toletinskim (†1305), da je javno crkveno štovanje, obilježeno blagdanom i vlastitim liturgijskim obrascem, bilo i mnogo prije kanonizacije. U svakom slučaju, mnogi primjeri pokazuju da su pojedini sluge Božje štovani otpočetka kao »sveti«, a ne najprije kao blaženi, a potom kao sveti. A kada je to bilo prije papinske kanonizacije, možemo pretpostaviti da je često bilo sa znanjem i prešutnim pristankom Svete Stolice. Kad se Sveta Stolica ne protivi štovanju nekog sluge Božjega još nekanoniziranog, u dokumentima ga naziva svetim, kao npr. Bonifacije IX. Nikolu Toletinskog u dekretu iz 1400.: »in dominica festum Sancti Nicolai sequente« (usp. *isto*, 21–22).

¹⁶ Usp. *isto*, 27–28.

prvo službeno povezivanje atributa »blaženi« s javnim crkvenim štovanjem, a taj će se izraz ubuduće upotrebljavati u papinskim odobrenjima ograničenog štovanja (beatifikacija). Koje desetljeće kasnije Leon X. (1513.–1521.) to izričito potvrđuje. U tvrdnji dekretala *Audivimus* (1234.) da samo papa može dopustiti da neki sluga Božji bude štovan »pro sancto« (tada se još nisu razlikovali pojmovi »sveti« i »blaženi«), Leon X. mijenja ono »pro sancto« u »pro beato«, i tako imamo izraz »nulli licet quemquam pro Beato absque auctoritate Sedis Apostolicae venerari« (1515., za Konrada iz Piacenze).¹⁷ Cijelo 16. stoljeće ograničeno štovanje slugu Božjih dopuštati će se obrascem »ut N. possit pro beato venerari« ili sličnim. Od tada naziv *blaženi* služi za označavanje javnog štovanja, ali uvijek lokalnoga ili vlastitog kojemu redovničkom redu (*beatus, nondum canonizatus*).¹⁸

Godine 1588. Siksto V. osniva Sveti zbor obreda i povjerava mu i dužnost »de iis, quae ad Sanctorum canonizationem pertinent, cognoscendi«. Nakon toga postupak beatifikacije teži ujednačenju. Praksa beatifikacije općenito se širi, a tijek pojedinog postupka opisuje se u glavnim crtama papinskim brevima. Normativni dio opisuje se u obrascu papinskog odobrenja štovanja. Obrazac je ostao u biti isti do danas.

Tijekom pontifikata Urbana VIII. (1623.–1644.) zakonodavstvo vezano za proglašavanje svetih dobilo je novi oblik. Toj temi papa se vraćao više puta, a njegovi interventi imali su ove ciljeve: 1) ukloniti štovanje slugu Božjih koji su umrli na glasu svetosti, ali nisu proglašeni od Svete Stolice ni blaženima ni svetima; 2) razraditi postupak kanonizacije.

Odlukom od 13. 3. 1625. Urban VIII. želi ukloniti neke zloporabe. Tako npr. zabranjuje izlagati slike slugu Božjih na javnim mjestima, ali i na privatnima sa znakovima svetosti (aureola, zrake), zatim tiskati životopise u kojima se govori o čudima i milostima dobivenima po njihovu zagovoru bez prethodnog odobrenja ordinarija, koji se opet mora obratiti Svetoj Stolici, stavljati na njihove grobove *ex-voto* ili paliti svijeće bez odobrenja ordinarija, koji opet prethodno traži pristanak Svete Stolice. Od tih su zabrana izuzeti slučajevi štovanja »aut per communem Ecclesiae consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum, Virorumque Sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicae, vel Ordinarii«. To su tzv. »*casus excepti* a decretis Urbani VIII.«¹⁹

¹⁷ Usp. F. VERAJA, *nav. dj.*, 33–34. Na str. 20–44 autor analizira pojedine slučajeve papinskog dopuštenja ograničenog štovanja (do osnutka Svetog zbora obreda). Papinska dopuštenja ograničenog štovanja postaju učestalija od 2. polovice 15. stoljeća, ali ih je bilo i prije.

¹⁸ Usp. *Martyrologium* (v. bilj. 28), 9.

¹⁹ Usp. F. VERAJA, *nav. dj.*, 72. Davanje i primanje *ex-voto* i svjedočenje o primljenoj milosti moralo je ostati u tajnosti, a kasnije je moglo poslužiti kao dokaz svetosti slugu Božjega.

15. 1. 1628. Urban VIII. zabranjuje početak rasprave o krepostima ili o mučeništvu prije nego prođe 50 godina od smrti sluge Božjega (ne zabranjuju se međutim prethodna ispitivanja).

Breve *Caelestis Hierusalem cives* od 5. 7. 1634. konačno postupak proglašivanja blaženim pridržava papi. Tu se između ostaloga donosi i postupak kanonizacije i propisuje »poseban postupak« koji ima utvrditi da određeni sluga Božji nije dotada neovlašteno štovan (da se poštuju zabrane odluke *super non cultu* – u protivnom se postupak ne bi mogao početi) ili, kad je posrijedi *casus exceptus*,²⁰ pokazati da je štovanje zakonito.²¹ S time nastaje velika promjena u crkvenoj praksi štovanja svetih. Dotada se kanonizacija temeljila na prethodnom štovanju određene osobe kao svete i kanonizacija je bila samo potvrda vrhovne crkvene vlasti, a sada bi štovanje smjelo započeti tek nakon završetka postupka. Isto tako s uvođenjem postupka beatifikacije počinje se pretpostavljati da kandidatu do tada nije iskazivano nikakvo službeno štovanje.

U redakciji uredaba Urbana VIII. koja je provedena 1642. dodana je precizacija koja će uskoro stvoriti neprilike: naime, razlozima štovanja (*casus excepti*) dodaje se i ovaj: »ex Indultis Apostolicis, nempe, quod cultus fuerit adhibitus ex Indulto Summorum Pontificum, vel permissione Sacrae Congregationis«. Zbog te precizacije nastat će dvojba (*dubium*) među kardinalima na posebnom zboru 27. srpnja 1642, naime je li potreban poseban postupak za pokazivanje opravdanosti štovanja i za one koji su beatificirani jer oni su upravo imali štovanje *ex indultis pontificiis*. Kardinali su zacijelo morali zapaziti tu nelogičnost: oni koji spadaju među beatificirane (*ex indultis summorum pontificum*) stavljeni su među *casus excepti*. Zato se u tim slučajevima nije tražio poseban postupak, nego samo formalna izjava da je takvo štovanje zakonito »ex indultis pontificiis« (odluka *super casu excepto*). Takva odluka izdavana je tijekom cijelog 17. i u prvom desetljeću 18. stoljeća za one za koje je trebalo započeti postupak kanonizacije, a beatificirani su bilo prije bilo poslije ustanovljenja Svetog zbora obreda.²²

Što se tiče same beatifikacije, Urban VIII. nije donio nijednu novost. Proglašenje se obavlja za vrijeme liturgijskog slavlja. Posebno liturgijsko slavlje za

²⁰ U vezi sa »casus excepti« precizira se da pod »longissimum tempus, illiusve immemorabilem cursum« treba shvatiti »tempus centum annorum metam excedens«.

²¹ Postupak *super non cultu* odnosio se na slugu Božje koji su umrli u novije vrijeme, a za one koji su umrli prije mnogo vremena trebalo je provesti postupak *super casu excepto* i pokazati zakonitost štovanja. Ako su postojali spisi sluge Božjega, trebalo ih je ispitati u oba slučaja, tj. bez obzira na to je li riječ o sluzi Božjemu iz novijega ili iz starijega vremena.

²² Popis blaženih za koje je izdan dekret *super casu excepto* (od 1645. do 1740.) donosi F. VERAJA, *nav. dj.*, 87. (nakon 1740. nije se tražila takva izjava). Na str. 175–190 donosi drugi popis onih za koje je izdano potvrđenje štovanja (dekret *super casu excepto*) prije (beatifikacije i) kanonizacije (do 1979.), ako su uopće formalno i provedene.

službeno proglašenje neke osobe blaženom, kao što je to uvedeno i za kanonizaciju, prvi put je uveo Aleksandar VII. godine 1662. prigodom beatifikacije Franje Saleškoga (breve 1661., vanjska svečanost 8. 1. 1662.). Obred toga slavlja ostao je uglavnom nepromijenjen do danas. Prije toga, nakon što je 1634. beatifikacija pridržana papi, nakon pozitivno završenog postupka samo se slao o tome dokument mjesnoj Crkvi ili redovničkoj zajednici, a tamo se obavljala liturgijska proslava.

Izvanjska svečanost prigodom beatifikacije Franje Saleškoga slavljena je prvi put u Sv. Petru u Rimu, a od tada se, pa sve donedavno, slavlje u kojem se obavljalo proglašenje održavalo samo u Rimu. Osamdesetih godina ovog stoljeća Ivan Pavao Drugi uveo je praksu proglašenja svetim i blaženim i izvan Rima.

Broj beatifikacija osobito se povećao u prošlom i u ovom stoljeću. U ovom stoljeću samo za pontifikata Ivana Pavla Drugoga (do ožujka 1996.) pridošlo je 730 novih blaženih (po beatifikaciji ili potvrđenju ili dodjeli štovanja).²³

3. Štovanje blaženih u sadašnjoj crkvenoj praksi

Prethodni je crkveni zakonik (1917.) vrlo opširno govorio o postupku proglašivanja blaženim i svetim (kan. 1999–2141), a novi Zakonik (1983.) samo upućuje (u kan. 1403) na poseban papinski zakon o tome. Dokumenti koji sadrže novo zakonodavstvo objavljeni su u posebnom sveščiću pod naslovom »Novae leges pro causis sanctorum« (1983.).²⁴

Poslijesaborsko crkveno zakonodavstvo govori samo o proglašivanju svetim, ne spominje proglašivanje blaženim.²⁵ Neke je komentatore to prešućivanje beatifikacije navelo na zaključak da je ona ukinuta,²⁶ no takvo je zaključivanje brzopleto jer znamo da se beatifikacija i dalje obavlja, i to kao etapa prije kanonizacije.²⁷ No da ima nejasnoća i nedorečenosti, to je točno. Sve to priznaje i

²³ Usp. *Martyrologium*, 9.

²⁴ Hrvatski prijevod tih dokumenata objavljen je zajedno sa *Zakonikom kanonskoga prava*, Zagreb, 1988., 779–827; dobar komentar: W. SCHULZ, *Das neue Selig- und Heiligsprechungsverfahren*, Paderborn, 1988.

²⁵ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1403; u kan. 1187 spominje i blažene: »Dopušteno je javnim štovanjem častiti samo one slugе Božje koji su vlašću Crkve uneseni u popis svetaca ili blaženika.«

²⁶ Tako npr. H. MARITZ, »Die Heiligen-, Bilder- und Reliquienverehrung«, u: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hg. von J. List, H. Müller, H. Schmitz, Regensburg, 1983., 845.

²⁷ U Pravilniku Zbora za proglašivanje svetih u čl. 26 opisuju se neke radnje vezane za postupak beatifikacije. Pravilnik je potvrdio Ivan Pavao Drugi 21. 3. 1983., a objavljen je u sveščiću pod naslovom *Regolamento della Sacra Congregazione per le Cause dei Santi*, Roma, 1983. Njemački prijevod tog dokumenta donosi W. SCHULZ, *nav. dj.*, 200–213.

Zbor za bogoštovlje koji je nedavno poslao materijale biskupskim konferencijama o toj problematici i upitnik o nekim pitanjima.²⁸

Po sadašnjem zakonodavstvu, a tako je uvijek bilo, štovanje blaženih održano je određenim mjestima ili redovničkim ustanovama. A što se tiče svetaca, već Inocent IV. (1243.–1254.) polazi od pretpostavke da svi kanonizirani sveci moraju biti i štovani. Moglo bi se pomisliti da je to glavna razlika između svetaca i blaženika. No stvari ipak nisu tako jednostavne. S vremenom se broj svetaca tako povećao da mnoge od njih nije moguće štovati u cijeloj Crkvi. Djelomični pokušaji obnove svetačkog kalendara i temeljita provedba te zamisli nakon Drugoga vatikanskog sabora znatno su promijenili stajalište koje pretpostavlja Inocent IV. S druge strane, imamo li na umu da i blaženima proglašava Papa osobno, ne možemo ne osjetiti sadašnje liturgijsko zakonodavstvo o štovanju blaženih previše restriktivnim. Osobito to mogu osjetiti narodi koji još nemaju nijednoga sveca, a isto se može osjetiti i u našem najnovijem slučaju: za bilo koji oblik javnog štovanja bl. Alojzija Stepinca potrebno je dobiti odobrenje iz Rima. Možda ipak nije posrijedi svjesna restriktivnost, nego više zakonska praznina.

Zakonik kanonskoga prava iz 1917. u kan. 1277 precizira razliku između štovanja svetih i blaženih: »Sancti colli possunt ubique et quovis actu eius generis cultus; Beati vero non possunt, nisi loco et modo quo Romanus Pontifex concesserit.« Kan. 1278 predviđa da se neki blaženi ne može izabrati za patrona »sine peculiari eiusdem Sedis Apostolicae indulto«. Za relikvije blaženih stajalo je u kan. 1287,3: »Beatorum reliquiae, sine peculiari indulto, in processionibus ne circumferantur, neve in ecclesiis exponantur, nisi ubi eorum officium et Missa celebretur ex Sedis Apostolicae concessione.« Kan. 1168,3 podsjećao je: »Ecclesiae dedicari Beatis nequeunt sine Sedis Apostolicae indulto«, a u kan. 1201,4 slično je bilo određeno za oltare: »Altaria beatis etiam in ecclesiis et oratoriis quibus eorum officium et Missa concessa sunt, dedicari nequeunt sine Sedis Apostolicae indulto.«

Zakonik kanonskoga prava iz 1983. ne govori o razlici između svetih i blaženih nego samo općenito kaže: »Dopušteno je javnim štovanjem častiti samo one sluge Božje koji su vlašću Crkve uneseni u popis svetaca ili blaženika« (kan. 1187). No iz druge odredbe znamo da Zakonik ostavlja prostora liturgijskom pravu (usp. kan. 2).

²⁸ Materijali su uvezani u posebnom svešćiću (48 str.): ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, *Culto dei Beati*, Roma, 1996. (prot. 502/96/L), Arhiv HBK, zasad bez oznake. To je dio građe pripremljene za plenarnu skupštinu održanu od 30. travnja do 4. svibnja 1996. U istoj pošiljci poslana su još 3 svešćića. Ovdje nas zanima samo onaj pod naslovom *Martyrologium*, prot. 501/96/L (30 str.).

U obrascu beatifikacije odobrava se da Sluga Božji I. može biti štovan kao *blaženi* »in locis et modis iure statutis«,²⁹ a tih odredaba zasad nema. Dopuštenje javnog štovanja za blaženika daje se dekretom Zbora za proglašivanje svetih, a druge pojedinosti određuju se upisivanjem blaženika u partikularni kalendar na određeni dan, s određenim stupnjem svečanosti i liturgijskim tekstovima.

Uobičajena slavlja neko vrijeme poslije beatifikacije uređuju »Normae de celebrationibus...« iz 1972., a slavlja odobrava Zbor za bogoštovlje (u dekretu odobrenja navode se potrebne upute).

Blaženi, na traženje mjerodavne vlasti, može biti upisan u partikularne kalendare prema ovim načelima:

– u *regionalne ili nacionalne kalendare* ili kalendare još šireg područja ako postoji poseban odnos s blaženim (usp. CP 8),³⁰

– u *biskupijske kalendare* ako pripada biskupiji zbog posebnih motiva, kao rođenje, dugotrajan boravak, smrt, aktualnost sjećanja (usp. CP 9);

– u *kalendare redovničkih ustanova* ako pripada Redu ili Družbi i ima posebnu važnost za cijelu redovničku ustanovu (usp. CP 12a i 17a); ako je blaženik imao poseban odnos samo s jednom provincijom Ustanove, slavit će se samo u njoj (usp. CP 12b i 17b);

– za *pojedinu crkvu* ako se u njoj čuva blaženikovo tijelo (usp. CP 11).

Da se kalendari ne optereće zbog velika broja svetaca ili blaženika, predviđa se mogućnost jednoga slavlja za sve svete ili blažene ili jedne kategorije njih (ONLKG 53a; CP 17b) ili pak jedno pojedinačno slavlje samo za one svece i blažene koji su osobito važni za cijelu biskupiju ili redovničku ustanovu ostavljajući druge mjestima s kojima su oni tijesno povezani ili u kojima se čuva njihovo tijelo (ONLKG 53bc; CP 17a).

Blaženici mogu biti zaštitnici, ali samo uz dopuštenje Svete Stolice (usp. CP 28; *De Patronis constituendis* 1 i 4). Glavnom zaštitniku pripada stupanj blagdana, a iz pastoralnih razloga može biti i svetkovina; drugom zaštitniku pripada spomen (usp. CP 8–12; *De Patronis constituendis* 12–14).

²⁹ »Facultatem facimus ut venerabilis Servus Dei N. Beati nomine in posterum appelletur, eiusque festum die ipsius natalis in locis et modis iure statutis, quotannis celebrari possit« (*Martyrologium*, 9; usp. i liturgijski vodič *Sveti Otac Ivan Pavao II. u Hrvatskoj prigodom proglašenja blaženim sluga Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, Zagreb, 1998., 40–41, obrazac beatifikacije).

³⁰ CP = Uputa *Calendaria particularia* (Sveti zbor za bogoštovlje, 24. lipnja 1970.). Tekst nije objavljen na hrvatskom; ONLKG = *Opća načela o liturgijskoj godini i o kalendaru*, Rimski misal, 1980, 44–49; OURM = *Opća uredba Rimskoga misala*; RPCO = *Red posvete crkve i oltara*, Rimski pontifikal, 1988.

Blaženici mogu biti i naslovnici crkava, ali samo uz dopuštenje Svete Stolice (RPCO, gl. II, br. 4; CP 34). Naslovniku crkve pripada stupanj svetkovine (CP 11).

U partikularnim kalendarima s obzirom na stupanj svečanosti za blaženika se predviđaju ove mogućnosti:

a) stupanj svečanosti u pravilu je *spomen na volju*;³¹

b) *spomen* se dopušta crkvi u kojoj se čuva njegovo tijelo (usp. CP 11) i ako je potvrđen kao drugotni zaštitnik (CP 9, 10, 12, 28);

c) *blagdan* se daje ustanovi za svoga utemeljitelja (CP 12a) te ako je blaženik potvrđen kao glavni zaštitnik (CP 8, 9, 12).

Kao vlastiti tekstovi redovito se odobravaju samo zborna molitva i drugo čitanje sa svojim otpjevom za službu čitanja. Ipak ostaje pravo da se zatraže i drugi vlastiti tekstovi.³²

U vezi sa spominjanjem blaženih u III. euharistijskoj molitvi u riječima »Sa svetim I.: *svetac dana ili patron*« dan je odgovor u Notitiae 1978, str. 595: »Što je rečeno za svece, može se primijeniti na blažene, ali samo *pro locis et modis iure statutis*.«

O blaženima u litanijama svetih nema nikakvih naznaka.

Ne predviđaju se votivne mise u čast blaženima (usp. OURM 329c).

Nema poslijesaborskih smjernica ni odredaba ni u vezi s čašćenjem relikvija. Prethodni je zakonik kanonskoga prava (1917.) imao ovu odredbu: »Beatorum reliquiae, sine peculiari indulto, in processionibus ne circumferantur, neve in ecclesiis exponantur, nisi ubi eorum officium et Missa celebretur ex Sedis Apostolicae concessione« (kan. 1287,3). SC 111 spominje samo vjerodostojne relikvije svetaca. Isto tako i RPCO: Red posvete oltara 10; Biskupski ceremonijal 921; usp. također RPCO, gl. II, br. 5, 10, 14, 61; gl. III, br. 21; gl. IV, br. 5, 11, 47; i OURM 266 spominje samo »reliquiae Sanctorum«, na što posjeća i Zakonik kanonskoga prava (1983.), kan. 1237,2.

Ne postoje poslijesaborske odredbe ni o slikama i kipovima blaženih. SC 111 spominje samo slike svetaca pa se samo o njima govori i u *De benedictionibus* (hrv.: *Blagoslovi*).³³

³¹ »Il grado normale è la *memoria facoltativa*« (*Culto dei Beati*, 5).

³² Usp. *Culto dei Beati* (v. bilj. 28), 6, br. 8.

³³ Usp. *isto*, 3–7.

4. Neka otvorena pitanja

Na razini opće Crkve postoje neka otvorena pitanja o kojima poslijesabor-ska obnova nema naznaka ni smjernica ili one nisu dovoljno jasne. O tome se sada razmišlja u Zboru za bogoštovlje i najavljuje se tekst u kojemu bi se na ta pitanja dali odgovori.³⁴ Ta su pitanja nama posebno zanimljiva jer se nameću ponajprije u vezi s našim novim blaženikom: zanima nas što je sada moguće i što poželjno.

Za blažene se danas, kako je već rečeno, s obzirom na stupanj svečanosti redovito daje *neobvezan spomen*, a za crkvu gdje se čuva blaženikovo tijelo *spomen*. U ovom slučaju, za bl. Alojzija Stepinca spomen bi bio u zagrebačkoj katedrali, a što se tiče neobveznog spomena, o tome su se već izrazili naši biskupi da to bude za cijelo hrvatsko govorno područje, što po današnjim državnim granicama obuhvaća barem dvije države: Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, a budući da su to i dvije Biskupske konferencije, obje bi zajedno trebale tražiti dopuštenje. To bi bilo u skladu s CP 8: uvrštenje u nacionalni liturgijski kalendar ili još šireg područja. Budući da između obveznog i neobveznog spomena nema razlike u slavljenju, postavlja se pitanje treba li inzistirati na tome da, mimo sadašnje redovite crkvene prakse, spomen bude obvezan za cijelo hrvatsko govorno područje. Kad već uz kanonizaciju postoji još uvijek i beatifikacija, je li dobro da među njima i s obzirom na liturgijsko slavljenje postoji neka razlika?

U povijesnom pregledu vidjeli smo da je beatifikacija u današnjem obliku relativno kasnoga datuma, a teologija ne definira razliku između blaženih i svetih. Praksa pak i crkveno zakonodavstvo pokazuju da je razlika zapravo samo u tome što je štovanje svetaca ponuđeno kao mogućnost cijeloj Crkvi, a štovanje blaženih ograničeno je i s obzirom na mjesto i s obzirom na način («in locis et modis iure statutis»).

U pojmovima »svet« i »blažen« nikad nije bio shvaćan stupanj svetosti, da je npr. svetac svetiji od blaženoga, nego su bile posrijedi okolnosti: način slavljenja ili odobrenja slavljenja. Danas su se okolnosti promijenile. Za obnovu svećakog kalendara Drugi vatikanski sabor određuje: »Da ne bi blagdani svetaca prevladali nad blagdanima u koje se svetkuje otajstvo spasenja, neka se više njih ostavi slavljenju pojedine Crkve ili naroda ili redovničke obitelji; na cijelu Crkvu neka se protegnu samo oni blagdani koji zaista imaju sveopći značaj« (SC 111). Tako je i danas: kad se proglasi novi svetac, on ne ide automatski ni u jedan kalendar, nego je samo ponuđen cijeloj Crkvi kao mogućnost slavljenja u slobodne dane (u svagdane izvan određenih liturgijskih razdoblja). Tada se na-

³⁴ Usp. *Culto dei Beati*, 8–10; *Martyrologium*, 9 (o tome hoće li blaženi biti uvršteni u Martirologij; ako i budu uvršteni, bit će po svojoj prilici odvojeni od svetaca).

ime može izabrati misa o bilo kojem svecu što je na taj dan upisan u Martirologij (usp. OURM 316b). Prema tome, danas se ništa ne bi gubilo ako bi se beatifikacija naprosto dokinula.³⁵ Vjerojatno nije slučajno što sadašnje crkveno zakonodavstvo ne spominje beatifikaciju.³⁶

Postavljeno je i pitanje poželjnog stupnja svečanosti liturgijskog slavlja za našega novog blaženika. Tu se mogu imati različita stajališta. Ako bi se ostalo pri sadašnjim dosta restriktivnim crkvenim odredbama o štovanju blaženih, to bi možda bolje motiviralo da se postupak kanonizacije brže započne i privede kraju. Ali je opravdano i onako kako su odlučili naši biskupi: da se zatraži veći stupanj nego se inače predviđa: spomen za hrvatski nacionalni kalendar, a blagdan u zagrebačkoj katedrali. Jer riječ je o osobi koju su mnogi koji još i danas žive poznavali, a uspomene na nju još uvijek su dosta žive. Sjetimo se i toga da je štovanje svetaca lokalnoga podrijetla. Zajednica u kojoj je njezin član sveto živio mogla je biti svjedokom njegova života i djelovanja. Blaženi je Alojzije Stepinac uz to i nadlokalnog značenja, on može biti svijetao lik i mnogo široj zajednici, u pravom smislu svetac Katoličke crkve.

Spomenimo i pitanje datuma. Kršćani otpočetak slave spomen na dan smrti dotičnoga. Kad se u kalendarima broj svetačkih spomena povećao, počelo se događati da ih više pada na isti dan. U takvim slučajevima poslijesaborski je kalendar za druge spomene nastojao naći koji drugi prikladan dan, najbliži slobodni dan ili koji drugi koji je na neki način povezan s dotičnim svecem. U sadašnjem

³⁵ Takvo mišljenje izražava i veliki poznavalac ove teme i ugledni donedavni dužnosnik Svetog zbora za proglašivanje svetaca Fabijan Veraja: »Secondo la legislazione di Urbano VIII, accertata la fama di santità ed esaminati gli eventuali scritti di un antico Beato, se ne introduceva la causa presso la Santa Sede... Lo stesso procedimento era seguito nelle cause dei servi di Dio che non erano oggetto di culto, ma in questo caso, dopo l'accertamento delle virtù eroiche e dei miracoli si procedeva alla *beatificazione*, e soltanto in un secondo tempo alla canonizzazione. Ora tale diversità di trattamento non appare necessaria. Infatti, per diversi secoli è esistita la sola canonizzazione; e anche dopo che è entrata nell'uso la beatificazione, quest'ultima per oltre un secolo ha avuto luogo soltanto nei casi in cui la causa di canonizzazione o non era ancora ultimata o non era affatto istruita. Oggi non viene autorizzato nessun nuovo culto prima che siano stati emanati i decreti sulla eroicità delle virtù e sui miracoli; e poiché, a questo punto, sono soddisfatte le condizioni essenziali perché un servo di Dio possa essere canonizzato..., la Santa Sede potrebbe modificare l'attuale prassi e stabilire che, dopo i predetti accertamenti, si proceda direttamente alla canonizzazione« (*La beatificazione*, 173–174). U bilješki autor spominje slučaj Karla Boromejskoga, koji je, još 1610., proglašen svetim bez prethodne beatifikacije.

³⁶ U Crkvi postoji danas još jedna ustanova ovoj u nekom pogledu vrlo slična, a to je redovničko zavjetovanje kao privremeno i doživotno (usp. kan. 657). Tu se mogu postaviti slična pitanja kao i za kanonizaciju/beatifikaciju: Koja je teološka razlika između privremenog i doživotnog zavjetovanja i postoji li ona uopće? Crkveni zakonik ipak određuje da privremeno zavjetovanje mora prethoditi doživotnomu, i čak mu određuje trajanje: neka ne bude kraće od tri ni duže od šest godina (kan. 655).

općem kalendaru 10. veljače, kada je i dan smrti bl. Alojzija Stepinca, obvezan je spomen sv. Skolastike. Istina je da je taj spomen na taj dan od najstarijih kalendara koji ga donose (od kraja 8. stoljeća), ali su u hrvatskom nacionalnom kalendaru pastoralni razlozi, koje spominju i Opća načela o liturgijskoj godini,³⁷ jak razlog da se sv. Skolastika premjesti na 9. veljače, a da spomen, bilo obvezan bilo neobvezan, bl. Alojzija Stepinca bude na dan njegove smrti. Budući da je riječ o našem suvremeniku i da je taj dan jako prisutan u svijesti vjernika te da su za nj vezane već tradicionalne komemoracije, pastoralno bi bilo teško prihvatljivo njegovo premještanje na koji drugi dan. Ujedno je to prigoda da se vjernicima dozove u pamet kršćanski običaj da se spomeni svetaca i blaženih slave na dan njihove smrti. Treba se nadati da će Zbor za bogoštovlje imati razumijevanja i potvrditi tu promjenu u hrvatskom nacionalnom kalendaru.

Summary

VENERATION OF THE BLESSED TODAY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Petar BAŠIĆ, Zagreb

The author in this article first talks about the concepts of »saint« and »blessed«. Also as an introduction he writes about different uses of those words throughout history.

In part two there is an analysis of the historical origins of canonization and beatification. The veneration of saints has popular beginnings, and in the first centuries the initiative was always to be found in the local community. The local bishop made sure that the veneration was in harmony with the Christian faith. The first signs of papal canonization appear only toward the end of the 10th century, and only in the 11th century was there a spreading of papal authority over the introduction of new veneration. In 1234 the decretales of Gregory IX sealed into law papal authority over the process of canonization, but a full four centuries were necessary to bring it into practice. Changes came to the terminology also. During the 14th century the attribute »saint« began to be reserved for those canonized a saint. »Blessed« remained for those who did not receive a papal canonization but were still the subject of veneration. In practice that meant that only »saints« could be the subject of official veneration, and therefore have their own liturgical celebration. The local churches and religious communities until the 16th century interpreted this differently: the accent of prohibition moved toward »pro sancto«, but those who were not canonized by the Holy See and were called »blessed.« These could be given public veneration. After the founding of the Congregation of Rites the

³⁷ »Ako je međutim riječ o slavljima koja se zbog pastoralnih razloga ne mogu prenijeti na drugi dan, neka se prenese slavlje koje mu stoji na putu« (br. 56d).

process of beatification was standardized, and today nothing of importance has been changed.

In the third part, based on Church documents, there is ongoing research into the practice of venerating the blessed. The post-Council Church legislation speaks only about proclaiming saints and does not mention the proclaiming of blessed. Different Church documents mention blessed, but in regards to their veneration there exists a certain understatement. The Congregation for Divine Worship recognizes this and at their plenary meeting in 1996 discussed the need for a document which would bring together everything on this subject in one place and also would give instruction where it is lacking today.

Finally the author returned to some open questions and perspectives about the veneration of the blessed. Beatification in today's form comes from a relatively late date. In as much as theology does not define the difference between »blessed« and »saint« and in as much as today the Pope personally proclaims the »blessed« and the »saints,« the question can be raised why is it necessary to differentiate between saints and blessed. Today's historical conditions have changed. Once the veneration of saints was obligatory for the universal Church, but today veneration is offered as a possibility. On the other hand the difference between the concepts of »saint« and »blessed« was never defined by degrees of saintliness. The differentiation of terms was on account of the way and place of celebration. In this context the article discussed the celebration of the new Croatian Blessed Aloysius Stepinac (proclaimed blessed October 3, 1998).

Key words: *canonization, blessed, veneration, liturgy, bl. A. stepinac*